

Ennek is, de megannyi jelenetnek, ami kettejük viszonyát meghatározta — ahogy leparancsolt róla ruhákat, mert ledérek voltak, ráerőszakolt göncöket, tisztességes lánynak azok valók, ahogy kivert a kezéből könyveket, mert csak zagyvaságokkal tömki a fejét, ahogy eltiltotta ettől a fiútól, mert a szeme sem áll jól, eltiltotta attól, mert üres léhűtő; ahogy tartotta a markát, mikor állásba ment, elsejnént ennyit tartozik adni — mindennek része volt abban, hogy otthoni életéről úgy érezte, börtönben tölti. Ez most megszűnik. A rend, ami egy börtön vakfegyelme volt, darabokra hullik. Ő azonban még most sem szabad. Most a férje áll az útjában. Nem léphet ki a szabad levegőre, nem élheti a maga életét.

— Apus — suttogta Csaba —, apus nem lélegzik!

A halott tekintete dermedt volt, kihült, vigasztalan.

Mindenkinek kész terve volt a halál körül, mire utolsó dobant a szíve.

NAPLÓ

PILINSZKY JÁNOS

ORSZÁGH LILI BÚCSÚZTATÓJA*

Drága Lili, édes Barátom, ne haragudj, ha rögtönzött mondatokban búcsúztatlak. Az első, amit mint művészlili mondani szeretnék, az képeid szakadatlan véglegessége volt. Először ezzel Baudelaire-nél találkoztam. Ma is titok, mitől volt minden sora oly végleges fülemnek, mint a koporsóra hulló rögöké. Azt hiszem azért, mert művész létére a nagy gondolkodók sorába tartozott, akik különben nem véletlenül voltak remekírók is: Plátón, Pascal, Kirkegaard.

Minden nagy festő nagy gondolkodó is, csupán nem törekszik tézisekre és definíciókra. Valamit nagyon tud, nagyon megért és világosan ki is mond, anélkül, hogy kimondaná. Bach és Dosztojevszkij egyebet se tesz. Azaz mégis: gondolatát mondatról mondatra aláveti az anyag ellenpróbájának, egy kézműves alázatával. Innét, hogy amikor a leganyagibb, voltaképpen a legszellemibb. Ebben, a bachi értelemben voltál te is: gondolkodó és kézműves.

A másik, amiről beszélni szeretnék, a szépség radikális megértése és megközelítése volt. Sokszor idézem, mert nem ismerem nálánál pontosabbat. Tökélyében önismétlő, mint egy gregorián-dallam. Simone Weil írta: „A szépség labirintus. Sokan elindulnak benne, de feleúton elfáradnak. Csak keveseknek van erejük bejutni a labirintus közepébe. Ott Isten várja, föl-falja és kiokádja őket. Akkor — e választott kevesek — kijönnek a labirintusból, megállnak a labirintus bejáratában, s az arra jövőket szelíden befelé tessékélik.” Te már ott állsz ebben a bizonyos rettenetes és egyedül érdemes útvesztő bejáratában, szelíden befele invitálva az arra jövőket.

És befejezésül még valamit. Hajlamosak vagyunk, óhatatlanul hajlamosak a kikerekítésre: életet és halált organikus egésként látni. De ez nincs így. Lánglelkű következetességed úgy ért véget, mint egy baleset. Téged elidegenedett sejtjeid temettek be, mint valamikor Mozartot a tömegsír homokja. Rombadólt sejtjeid alatt bár úgy őriznénk meg téged is, mint a példátlan muzsikus emlékét a jeltelenség homokgödrében.

Drága Lili, tudtuk, hogy ki vagy, de talán nem eléggé. Mit számít? Ez a mi veszteségünk volt, és nem a tiéd.

* Elhangzott október 9-én, Országh Lili temetésén.

Méltó hát, hogy vesztések módjára búcsúzzunk tőled. Szeretetünk és megrendülésünk persze most mást jelent, mint jelentett volna életedben. Többet jelent. Így búcsúztatunk, így ölelünk át. Missziód valójában most kezdődik. Gabriel Marcel vigasztaló ítélete szerint: „Az élők elviselhetetlenek lennének halottak nélkül”. Halálad — ha lehet — egy még nagyobb föladatot ró rád. Segítség élni bennünket, ha másként nem, kezded halálon túli, utánozhatatlanul, egyedül a holtaknak kijáró szelíd útmutatásával: hogy lépjünk be és járjuk végig mi is azt a bizonyos labirintust, amit te megjártál, hogy egyszer mi is hasonlóak lehessünk hozzád. Ámen.

A BUDAI OROSLÁN

Ettre Ferenc, akit jól ismerünk *Az elveszett bárány* című Sötér-regényből, sietősen halad el napról napra a Lánchíd budai oroslánja alatt. S nemcsak őt látjuk viszont, hanem Bengyert is, a költőt, Mazurát, az „elnök”-öt, Fábián Kristófot, a bölcselőt, s a többieket mind, akiknek sorsa oly sokat ígérőn, s folytatást kívánón bontakozott ki az előző regényből. Igaz, néhányan hűtlenek lettek az oroslánhoz. Az ötvenes évek elején vagyunk: olykor-olykor fekete autót áll meg egy ház előtt, s a környék lakói rémülten találgatják, vajon kiért jöttek. Így tűnik el szemünk elől egy időre Agostyán, az elveihez hű, ízig-vérig becsületes kommunista és Ollári, aki hasonlóképpen elvű katolikus. Fábián Kristóf pedig visszahúzódik lakásába, kedves filozófusai közé, s teáját kavargatva józan bölcsességgel és előrelátással figyeli az eseményeket. Ő az, aki már *Az elveszett bárányban* is leginkább megragadta az olvasót nyugalmával és higgadt helyzetértékelésével. E tulajdonságaira majd még nagyobb szüksége lesz ezekben az esztendőekben, amikor ellenfelei hosszú időre őt magát is elhallgattatják, művei körül pedig javában dúl a vita, a szenvedélyek vihara.

Érintetlen maradhat-e bárki is, aki részese ennek az ellentmondásoktól korbácsolt kornak? Ez Sötér István regényének legfontosabb kérdése. Ettre telve van jószándékkal, tettvágygal, s nyitott szívvel adja át magát az új világnak. Hosszú ideig nem érzékeli maga körül a baljós jeleket. Látszólag érintetlen marad. De csak azért, mert szívét változatlan erővel és szenvedéllyel óvja feleségének, Klárának, és légies lányának,

Krisztinának a szeretete. Más és más meggyőződéstől kormányozva ők ketten lesznek azok, akik képesek egy új, öntörvényű világot teremteni köréje, s ebben a kicsiny milióban az őszinteség, a becsületesség és a megértés eszményei világítanak változatlan vonzerővel.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy Klára ne látna világosan, vagy hogy Krisztina bontakozó női ösztönével ne sejtene meg pontosan, hogy Ettre voltaképp a szakadék szélén egyensúlyoz. Alapjában naiv ember, de a kor mindenkit számvetésre és megnyilatkozásra készítet. Ettre azzal, hogy fábianista marad, hogy önkéntes őrséget áll Szent Dávid kápolnájánál, melyet le akarnak bontani, hogy szó nélkül vállalja a szegedi kirendeltség vezetését, voltaképpen már bizonyosságát adta tiszta emberségének. A dolgok azonban úgy alakulnak, hogy ennek a csendes tudósnak szembe-sülnie kell a kor legtragikusabb eseményeivel, s ha lassan, ha tétozáva is, de mind tudatosabban érzi, hogy neki is tennie kell valamit a benuáltásból épp hogy tápászzkodó főváros érdekében. Ezért indul el védett pasaréti otthonából, keresztül a még mindig nyugtalanul ziháló városban, hogy eleget tegyen Agostyán hívásának, aki az egyik külső kerületben, Külső-kelenfokon állt a helyreállítási munka élére. S hogy Ettre nem fog eltévedni, annak bizonyítéka az oldalán haladó Krisztina, aki tiszta gyermeki örömmel örvendezik e romantikus útnak, s ugyanakkor a kiválasztottak elhivatottságával halad apja oldala mellett, hogy céljához segítse.

Sötér István a magyar történelem legizgalmasabb, legforróbb esztendeit írta meg regényében. Noha nem is egyszer hangsúlyozza, hogy az a terület, melyen

* Sötér István: Budai oroslán (Szépirodalmi Könyvkiadó, 1978)